

УДК 372.851.9

С. В. Онопченко

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНФОРМАТИКИ В ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ УКРАЇНИ

Одним із головних пріоритетів України, як самостійної та суверенної держави, є побудова та розвиток інформаційного суспільства, яке було б зорієнтоване на формування та самовдосконалення людини як особистості, розширення її інтересів та прагнення до реалізації власного потенціалу, що сприяло б суспільному піднесенню та підвищенню якості життя. Освіта в даному процесі відіграє чи не найважливішу роль.

На сьогодні існує чітка законодавча база: Закони України „Про вищу освіту”, „Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки”, Концепція інформатизації освіти, Державна програма „Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці”, в яких відображені основні принципи інформатизації освіти та подальші перспективи розвитку даного процесу, а також тенденції оновлення змісту, форм та методів фахової підготовки педагогічних працівників на основі інформаційних технологій.

Ключові проблеми інформатизації освіти як складової інформатизації суспільства, аналіз педагогічного потенціалу інформатизації навчального процесу розкрито в працях В.Ю. Бикова, А.Ф. Верляня, Б.С. Гершунського, Р.С. Гуревича, А.М. Гуржія, Ю.О. Дорошенка, А.П. Єршова, М.І. Жалдака, Ю.О. Жука, Р. Кларка, О.А. Кузнецова, Ю.І. Машбиця, Н.Ф. Морзе, І.Ф. Прокопенка, В.Д. Руденка, О.В. Співаковського, П. Старра та багатьох інших науковців.

Процеси, що відбуваються в контексті сучасних реформаторських перетворень у всіх галузях науки і освіти зумовлюють необхідність формування творчої, активної особистості вчителя, його самостійності, самобутності, оригінальності. Нестандартні підходи вчителя до розв'язання педагогічних проблем, розробка, запровадження нових методик, прийомів, оптимальне їх поєднання, сприяють створенню принципово нових систем навчання, виховання й розвитку школярів.

Актуальність дослідження посилюють існуючі в сучасній педагогічній науці суперечності, що вимагають розв'язання: між соціальним замовленням вищої школи на формування творчої особистості вчителя і реальним рівнем готовності випускників вищих педагогічних закладів до її прояву в практичній роботі; між накопиченим у вітчизняній педагогічній думці своєрідним досвідом формування творчої особистості майбутніх

учителів і відсутністю неупередженого його узагальнення з метою використання в діяльності вищої педагогічної школи в сучасних умовах.

Одним із шляхів розв'язання даної проблеми є звернення до накопиченого в педагогічній теорії й практиці вищої школи вітчизняного досвіду формування творчої особистості майбутніх учителів.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях приділяється увага окремим аспектам професійної підготовки майбутнього вчителя, зокрема змісту педагогічної освіти (А.М. Алексюк, С.У. Гончаренко, М.Б. Євтух, І.А. Зязюн, В.І. Луговий, І.П. Підласий, В.В. Сагарда та ін.), вдосконаленню технологій навчання майбутнього вчителя (В.І. Бондар, О.Г. Мороз, О.Я. Савченко, Т.С. Яценко та ін.), індивідуалізації професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя (О.М. Пехота), підготовці майбутніх учителів до формування творчої особистості учня (В.О. Моляко, С.О. Сисоєва та ін.), професійної готовності до педагогічної праці (К.М. Дурай-Новакова, Л.В. Кондрашова, В.О. Моляко, В.А. Сластьонін), порівняльному аналізу моделей професійної підготовки вчителя (О.В. Сухомлинська, Л.П. Пуховська, Н.В. Абашкіна).

Професійний розвиток і саморозвиток особистості є об'єктом дослідження багатьох психологів та педагогів (Л.С. Виготський, С.Л. Рубінштейн, К.О. Абульханова-Славська, Б.О. Федоришин, Г.О. Балл, Л.М. Митіна). Окремі питання професійного розвитку вчителя розглядалися в працях багатьох дослідників у галузі педагогіки. Процес формування особистості педагога висвітлювали О.Б. Орлов, Л.І. Рувинський, В.А. Семиченко, В.А. Якунін. Становлення і розвиток педагогічної майстерності педагога вивчали І.А. Зязюн, Є.С. Барбіна, Н.Н. Тарасевич та ін. Проблеми формування професійно-педагогічної культури педагога порушувалися в роботах Ш.О. Амонашвилі, В.А. Кан-Калика, Н.В. Кузьміної, О.П. Рудницької, Р.В. Шакурова.

Нині особливу актуальність набуває проблема забезпечення процесу професійного саморозвитку майбутнього вчителя інформатики. Це пов'язано, з одного боку, із динамічним становленням інформатики як науки, бурхливим розвитком обчислювальної техніки, програмного забезпечення, телекомунікації, а в зв'язку з цим – з несталою концепцією і постійно оновлюваним змістом курсу інформатики в школі, недостатньою спрацьованістю методики вивчення цього предмета. З другого боку, зміна ролі вчителя в процесі інформатизації освіти висуває нові вимоги до його особистісно-психологічних якостей. У майбутнього вчителя інформатики мають бути сформовані знання та вміння дослідницької діяльності, пошуку потрібної інформації, систематизації одержаних знань. Професійна діяльність молодого вчителя потребуватиме умінь творчої діяльності, самонавчання і самоорганізації, оскільки специфіка роботи вчителя

інформатики вимагає постійного саморозвитку для підтримання належного професійного рівня.

Питання удосконалення методики навчання основ інформатики в середніх навчальних закладах і відповідної підготовки вчителя інформатики відображені в роботах А.Ф. Верляня, Ю.О. Дорошенка, А.П. Єршова, М.І. Жалдака, В.Г. Житомирського, В.А. Кайміна, В.Н. Касаткіна, А.О. Кузнєцова, А.Г. Кушніренко, М.П. Лапчика, В.М. Монахова, Н.В. Морзе, Ю.С. Рамського. Проблеми підготовки вчителів до впровадження нових інформаційних технологій навчання розглядали В.Ю. Биков, Р.С. Гуревич, М.І. Жалдак, Ю.О. Жук, В.Ф. Шолохович.

Утім теоретичний аналіз проблеми формування творчої особистості майбутніх учителів інформатики у педагогічних ВНЗ України свідчить про недостатню її розробленість, зокрема в плані наукового вивчення і впровадження вітчизняного досвіду.

Мета статті – проаналізувати концептуальні та методологічні засади дослідження проблеми формування творчої особистості вчителя інформатики у вищих педагогічних навчальних закладах в Україні як цілісної системи у визначених хронологічних рамках.

Відповідно до мети дослідження визначено такі завдання:

1. Обґрунтувати теоретико-методологічні засади, визначити категоріальний апарат й окреслити історіографію проблеми.
2. Визначити сучасні теоретичні засади формування творчої особистості вчителя інформатики у вищих педагогічних навчальних закладах.
3. Проаналізувати зарубіжний досвід формування творчої особистості вчителя інформатики у системі вищої освіти досліджуваного періоду.
4. Визначити соціально-економічні, політичні, культурні чинники, що обумовлювали особливості формування творчої особистості майбутнього вчителя інформатики.
5. Розкрити зміст і форми підготовки майбутніх вчителів інформатики в системі вищої педагогічної освіти України досліджуваного періоду.
6. Проаналізувати методичне та матеріально-технічне забезпечення процесу підготовки майбутніх вчителів інформатики в системі вищої педагогічної освіти України досліджуваного періоду.
7. Схарактеризувати кадровий склад науково-педагогічних працівників системи освітньої галузі в Україні досліджуваного періоду.
8. Виявити і схарактеризувати найбільш характерні тенденції формування творчої особистості майбутнього вчителя інформатики в

системі вищої педагогічної освіти України впродовж досліджуваного періоду.

9. Виявити позитивні аспекти теорії та практики формування творчої особистості майбутнього вчителя інформатики у вищій педагогічній школі в Україні та окреслити можливості творчого використання історичного досвіду формування творчої особистості педагогічних кадрів в діяльності сучасних вищих педагогічних закладів України.

Наскрізною ідеєю дослідження є розуміння процесу становлення і розвитку теорії і практики формування творчої особистості вчителя інформатики у вищих педагогічних закладах як об'єктивної, ідеологічно й культурно зумовленої закономірності і послідовної її зміни відповідно до соціально-економічних, політичних, культурних чинників. На кожному з етапів розвитку вітчизняних педагогічних навчальних закладів процес формування творчої особистості вчителя інформатики залежав від взаємодії державної освітньої політики, громадсько-педагогічного дискурсу, стану системи освіти та педагогічної науки в їх єдності. Зміст підготовки вчителя інформатики у вищих педагогічних навчальних закладах визначався, з одного боку, вимогами держави, суспільними потребами, а з іншого – інтересами особистості студента, його ставленням до суспільних проблем щодо інформатизації освіти і готовністю брати участь у їх вирішенні. Такий підхід дає змогу показати наступність і взаємозв'язок, характер і масштабність, результативність і перспективність процесу формування творчої особистості вчителя інформатики у педагогічних ВНЗ.

Формування творчої особистості вчителя інформатики у вищих педагогічних закладах України розглядається як соціально-педагогічне явище та процес, який у динаміці власного розвитку набував ознак системності й цілісності – сталості структури, стійких взаємозалежностей у суб'єкт-суб'єктних зв'язках.

Визначальними для дослідження стали положення про залежність процесу формування творчої особистості вчителя інформатики від:

– соціальної організації суспільства, рівня його розвитку, політичних особливостей, які безпосередньо чи опосередковано впливають на структуру й зміст процесу підготовки вчителя інформатики в педагогічних ВНЗ;

– сутності процесів інформатизації освіти в українському суспільстві, динамічного характеру впливу вітчизняного освітнього середовища на формування творчої особистості майбутнього вчителя інформатики у педагогічних ВНЗ;

– різних парадигм освіти, в межах яких вибудовуються організація, зміст і методи процесу підготовки вчителя інформатики, відповідні моделі формування творчої особистості студентів, спрямовані на

виконання суспільного замовлення держави на формування вчителя.

Методологічну основу дослідження становлять: системний підхід, що дає змогу розглядати процес підготовки вчителя інформатики у вищих педагогічних навчальних закладах України як неперервний процес змін у вищій педагогічній освіті в єдності із суспільними (соціально-політичними, економічними, технологічними) перетвореннями; синергетичний, який дає змогу показати еволюцію і динаміку процесу формування творчої особистості вчителя інформатики у вищих педагогічних навчальних закладах України як інтегрованого, складного, хвилеподібного, суперечливого, що зазнає впливів багатьох чинників і відзначається багатоманітністю проявів; культурологічний підхід, який уможливорює аналіз процесу підготовки вчителя інформатики як педагогічно адаптованого соціального досвіду людства, тотожного за побудовою людській культурі у всій її структурній повноті і змістовій багатоманітності; антропологічний підхід, який дає змогу проаналізувати головний імператив епохи: людина як біосоціальна істота не може взаємодіяти з природою та суспільством поза певними нормами, цінностями, традиціями, правилами; наративний, що дає змогу не просто описати історико-педагогічний досвід, а й наділити його смислом, внести до сучасного соціокультурного контексту і перетворити на інструмент зміни педагогічної дійсності; інтеграційний підхід, який враховує поступово-стадіальний прогресивний характер людської історії, її розвиток у часі, хронологію і водночас такий, що враховує всю багатовимірність, складність, унікальність культур і цивілізацій, розвиток людського суспільства у просторі; хронологічний підхід, що дає змогу в чіткій послідовності простежити зміни в теорії і практиці формування творчої особистості вчителя інформатики у вищих педагогічних навчальних закладах України.

Для розв'язання поставлених завдань у ході дослідження необхідно: здійснити аналітичну обробку архівних та інших наративних джерел дослідження, структурувати вітчизняної педагогічної літератури, проаналізувати архівні і друковані джерела, матеріали періодичної преси; ретроспективно висвітлити і реконструювати теорію і практику формування творчої особистості вчителя інформатики у вищих педагогічних закладах в Україні як синтезу онтологічного, гносеологічного та аксіологічного аспектів; виявити організаційні та процесуально-змістові аспекти підготовки вчителя інформатики, сформулювати відповідні висновки; проаналізувати й висвітлити виявлені факти з історії формування творчої особистості вчителя інформатики у вищих педагогічних закладах, дослідити законодавство в широкому соціально-педагогічному аспекті; витлумачити певні терміни відповідно до предмета дослідження.

Список використаної літератури

- 1. Абульханова-Славская К. А.** Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Наука, 1980. – 335 с.
- 2. Альтшуллер Г. С.** Рабочая книга по теории развития творческой личности. Ч. 1 / Г. С. Альтшуллер, И. М. Верткин. – Кишинёв : Прогресс, Картя Молдавеняскэ, 1990. – 237 с.
- 3. Андреев В. И.** Факторы и критерии развития творческих способностей студентов в условиях перестройки высшей школы / В. И. Андреев, Л. М. Попов, Н. Ю. Посталюк // Развитие творческой активности студентов в учебной, научно-исследовательской и социально-политической деятельности : сб. науч. тр. – М. : НИИВШ, 1990. – С. 29 – 39.
- 4. Бех І. Д.** Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посібник / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1988. – 204 с.
- 5. Болюбаш Я. Я.** Організація навчального процесу у вищих закладах освіти : навч. посібник для слух. закл. підвищ. квал. системи вищої освіти / Я. Я. Болюбаш. – К. : КОМПАС, 1997. – 64 с.
- 6. Галус О. М.** Потреби особистості студента в контексті його професійної адаптації / О. М. Галус // Педагогіка і психологія формування творчої особистості : проблеми і пошуки : зб. наук. праць / редкол. : Т. І. Сущенко (відп. ред.) та ін. – К., Запоріжжя, 2005. – Вип. 36. – С. 260 – 266.
- 7. Глузман О.** Методологічні засади дослідження університетської педагогічної освіти / О. Глузман // Психологія і суспільство. – 2008. – № 2 (32). – С. 8 – 44.
- 8. Кабанець М. М.** Педагогічні умови формування у майбутніх інженерів потреби у творчій самореалізації : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / М. М. Кабанець. – Д., 2010. – 259 с.
- 9. Морзе Н. В.** Система методичної підготовки майбутніх вчителів інформатики в педагогічних університетах : дис. ... доктор. пед. наук : 13.00.02 / Н. В. Морзе. – К., 2003. – 600 с.
- 10. Ящук І. П.** Теорія та практика виховання студентської молоді вищих педагогічних закладів України (1920-1991рр.) : дис. ... доктор. пед. наук : 13.00.01 / І. П. Ящук. – Х., 2011. – 513 с.

Онопченко С. В. До питання формування творчої особистості вчителя інформатики в педагогічних ВНЗ України

У статті проаналізовано концептуальні та методологічні засади дослідження проблеми формування творчої особистості вчителя інформатики у вищих педагогічних навчальних закладах в Україні як цілісної системи у визначених хронологічних рамках.

Автором накреслено основні завдання дослідження зазначеної проблеми. Визначено перспективи щодо подальшого дослідження, а саме: здійснити аналітичну обробку архівних та інших нарративних джерел дослідження, структурувати вітчизняної педагогічної літератури, ретроспективно висвітлити і реконструювати теорію і практику формування творчої особистості вчителя інформатики у вищих педагогічних

зкладах в Україні як синтезу онтологічного, гносеологічного та аксіологічного аспектів; виявити організаційні та процесуально-змістові аспекти підготовки вчителя інформатики, дослідити законодавство в широкому соціально-педагогічному аспекті; витлумачити певні терміни відповідно до предмета дослідження.

Ключові слова: творча особистість, вчитель інформатики, педагогічний виш.

Онопченко С. В. К вопросу формирования творческой личности учителя информатики в педагогических ВУЗах Украины

В статье проанализированы концептуальные и методологические принципы исследования проблемы формирования творческой личности учителя информатики в высших педагогических учебных заведениях в Украине как целостной системы в определенных хронологических рамках.

Автором начерчены основные задания исследования отмеченной проблемы. Определенно перспективы относительно последующего исследования, а именно: осуществить аналитическую обработку архивных и других нарративных источников исследования, структуризацию отечественной педагогической литературы, ретроспективно осветить и реконструировать теорию и практику формирования творческой личности учителя информатики в высших педагогических заведениях в Украине как синтеза онтологического, гносеологического и аксиологического аспектов; выявлять организационные и процессуально-смысловые аспекты подготовки учителя информатики, исследовать законодательство в широком социально-педагогическом аспекте; сформулировать ключевые понятия в соответствии с предметом исследования.

Ключевые слова: творческая личность, учитель информатики, педагогический ВУЗ.

Onopchenko S. V. To the Question of Forming of Creative Personality of Teacher of Informatics in Pedagogical Institute of Higher of Ukraine

In the article conceptual and methodological principles of research of problem of forming of creative personality of teacher of informatics are analysed in higher pedagogical educational establishments in Ukraine as an integral system in certain chronologic scopes.

An author is draw the basic tasks of research of the noted problem. Certainly prospects in relation to subsequent research, namely: to carry out analytical treatment archival and other sources of research, retrospectively to light up and reconstruct a theory and practice of forming of creative personality of teacher of informatics in higher pedagogical establishments in Ukraine as a

synthesis ontological, gnosiological aspects; to expose the organizational and judicially semantic aspects of preparation of teacher of informatics, explore a legislation in wide socially-pedagogical aspect; to formulate key concepts in accordance with the article of research.

Key words: creative personality, teacher of informatics, pedagogical institute of higher.

Стаття надійшла до редакції 24.04.2013.

Прийнято до друку 26.06.2013.

Рецензент – к. п. н., доц. Хміль Н. А.

УДК 378.011.3 : 62 – 057.21

О. О. Силкін

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ІНЖЕНЕРІВ-ПРОГРАМІСТІВ

Головне завдання вищих навчальних закладів – забезпечити якісну підготовку фахівців певної спеціальності. Разом з цим, сучасні державні вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців передбачають стійку професійну спрямованість випускників ВНЗ. Відсутність чи недостатня стійкість такої спрямованості буде негативно впливати на подальшу професійну діяльність.

Розкриттю різних аспектів професійної спрямованості присвячено теоретичні та практичні дослідження Н. Кузьміної, Б. Ломова, О. Каганова, Н. Тализіної, А. Вербицького, В. Сластьоніна та ін. Педагогічні здобутки з проблеми професійної спрямованості ґрунтуються на положеннях психологічних досліджень таких вчених, як Л. І. Божович, О. М. Леонтьєв, В. С. Мерлін, К. К. Платонов, С. Л. Рубінштейн. Однак, питання формування і розвитку професійної спрямованості майбутніх інженерів-програмістів з урахуванням особливостей подальшої професійної діяльності не були предметом спеціального дослідження.

Метою роботи є спроба виявлення педагогічних умов формування професійної спрямованості студентів за напрямом підготовки “Інформатика та обчислювальна техніка”.

Термін „професійна спрямованість” розглядається науковцями з різних точок зору: психологічної, дидактичної, загальнопедагогічної тощо. Так, О. Дубінчук визначає професійну спрямованість в освіті як орієнтацію на формування соціальної і психологічної спрямованості на професійну